

Lang leve de samenleving

De Britse 'Big Society' als importproduct voor Nederland?

ALETTA WINSEMIUS EN JAN STEYAERT

Nederlandse beleidsmakers en denkers lijken de Big Society te omarmen. Het Engelse gedachtegoed overtuigt, maar wat behelst het eigenlijk? En moeten we de Big Society wel in Nederland importeren?

Met het beleidsprogramma van de Big Society wil de Britse premier Cameron het eigen initiatief van burgers en hun verbanden versterken, de publieke dienstverlening hervormen en de eigen kracht van lokale netwerken versterken. Cameron lanceerde de Big Society vorig jaar, maar tamboereerde er al op tijdens de verkiezingen van 2009. De Big Society plaatst burgers en hun verbanden in het hart van de samenwerking tussen de publieke, private en de vrijwillige sector.

Volgens Cameron maken drie problemen de Big Society nodig: inkomensverschillen, armoede en de omvang van het overheidsapparaat. Volgens Cameron zijn de overheidsuitgaven de afgelopen vijftien jaar met 38,2 procent van het bnp

gestegen, en loopt dat in 2011 zelfs op tot meer dan 50 procent. Tegelijkertijd zijn de inkomensverschillen nog nooit zo groot geweest, en is het aantal mensen dat in ernstige armoede leeft de afgelopen tien jaar sterk gestegen. Voor een uitweg laat Cameron zich inspireren door het werk van Phillip Blond.

Founding father

Phillip Blond is een van de *founding fathers* van de Big Society. Blond is een nog onbekende anglicaanse theoloog als hij in een artikel in het maandblad *Prospect* (2009) progressief links omschrijft als 'intellectually dead' en conservatief rechts als geen enkel alternatief biedend. Toen Blond dit schreef, had Brown eindelijk de plaats ingenomen van

Blair, kreunde de wereld onder de gevolgen van de financiële en economische crisis en was de uitkomst van de nakende Britse verkiezingen nog hoogst onzeker. Cameron werd er als uitdager van Brown van beschuldigd geen inhoudelijke visie te hebben, en Blond bood die hem nu op een presenteerblad aan. Zijn boodschap: de conservatieven moeten teruggrijpen naar hun historische wortels en het radicale programma herwaarderen van denkers als Disraeli en Burke (zie ook de analyse van Albert Jan Kruijer in het artikel hierna). Volgens Phillip Blond zijn er drie problemen die een Big Society noodzakelijk maken: een economische, een democratische en een sociale crisis (Blond 2010).

Gestage erosie

Economisch zijn in Groot-Brittannië de verschillen tussen arm en rijk de laatste decennia sterk gegroeid. Er is een concentratie van rijkdom bij een zeer klein deel van de bevolking; de onderste helft van de Engelsen beschikt over slechts 1 procent van de liquide middelen. De *democratie* heeft te lijden onder een zeer sterke machtscentralisatie in Londen, een

groeïende onvrede onder de bevolking over het functioneren van de overheid en een sterke afname van het vertrouwen in politici. *Sociaal* heeft Groot-Brittannië te kampen met een gestage erosie van traditionele sociale netwerken. Het gezin, de kerk, contact met burens, lidmaatschap van verenigingen (waaronder vakbonden en politieke partijen)... het sociale leven is volgens Blond de afgelopen drie decennia gefragmenteerd geraakt, met zeer vergaande gevolgen voor de hele samenleving. Blond koppelt deze 'sociale recessie' aan een groeiend onderling wantrouwen, de normalisatie van asociaal gedrag, meer geweld en onveiligheid op straat, toenemend gebruik van alcohol en drugs, afhankelijkheid van sociale uitkeringen en toename van persoonlijke schulden. Hij stelt ook dat de maatschappelijke participatie sterk is afgenomen. Te weinig mensen zijn actief in vrijwilligerswerk of andere vormen van actief burgerschap.

Reeks oplossingen

Phillip Blond komt ook met oplossingen. De kern is dat de samenleving sterker moet worden, zowel

tegenover de staat als tegenover de markt. De coalitieregering van Cameron volgt hem daarin met haar Big Society-agenda. Die behelst drie bewegingen (www.cabinetoffice.gov.uk/big-society):

- Versterking van de eigen kracht van lokale gemeenschappen: wijken en buurten, maar ook lokale overheden, moeten weer zeggenschap krijgen, om vorm te geven aan hun eigen lokale gemeenschap.
- Hervorming van de publieke dienstverlening: vrijwilligersorganisaties, verenigingen, coöperaties en maatschappelijke ondernemers moeten kunnen meedingen naar opdrachten om publieke diensten te verlenen, zodat zij (mede) eigenaar worden van de diensten waarvan zij zelf gebruikmaken.
- Stimulering van maatschappelijke participatie: burgers moeten in staat gesteld worden om een actievare rol in de samenleving te spelen.

Deze bewegingen vinden we terug in een groeiend aantal concrete maatregelen, zoals:

- *Innovation in Giving Fund* moet

(sinds september) met 10 miljoen pond in kas nieuwe ideeën en initiatieven voor vrijwilligerswerk en liefdadigheid stimuleren.

- *Big Society Capital*: een bank met 600 miljoen pond in kas ten behoeve van sociale investeringen en frontlinieorganisaties. De eerste investering ging naar een organisatie die achtergestelde jongeren voorziet van werk of opleiding.
- *National Citizen Service*: in de zomers van 2011 en 2012 wil de regering tienduizend 16-jarigen stimuleren om actief deel te nemen aan lokale projecten in hun eigen buurt of wijk.
- De landelijke organisatie *Locality* ondersteunt 5000 lokale *community organizers*, met name in achterstandswijken.
- Decentraliseren van publieke diensten en de werknemers meer invloed geven via zogenaemde *public sector mutual joint ventures*. Zo werden op 22 juli 2011 de meer dan 475 medewerkers van My Civil Service Pension (MyCSP) mede-eigenaar.

Volgens Blond is de *Localism Bill* een belangrijk instrument om de Big

Society concreet te maken (www.respublica.org.uk). Met deze wet krijgen *local councils* en plaatselijke gemeenschappen meer controle en zeggenschap op het terrein van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening. Het wetsvoorstel is momenteel in behandeling bij het Britse Hogerhuis.

Bezuinigingen

De Big Society staat niet alleen voor een inhoudelijke heroriëntering. Tegelijk wordt er drastisch bespaard op de overheidsuitgaven. Aan sociale uitkeringen en binnen de sociale sector wordt gemikt op een besparing van 18 miljard pond per jaar. In een recent artikel in de *Evening Standard* (2011) uit Phillip Blond zijn zorgen over de gevolgen van de bezuinigingen. Hij vindt dat de kortingen op gemeentelijke budgetten te snel zijn doorgevoerd, waardoor burgers geen tijd hebben gehad om lokale beslissingen aan te vechten over bijvoorbeeld sluiting van bibliotheken en kindercentra. Noch hadden ze de tijd om gebruik te maken van het recht om deze voorzieningen in eigen hand te nemen.

Meer kritiek

Niet alleen Blond is kritisch. Andere critici wijzen op de eenzijdige benadering van het programma. De grotere bijdrage aan de samenleving wordt vooral verwacht van de 'gewone mensen' en niet van bijvoorbeeld de superrijken (Kisby 2010). Bij de concretisering van de Big Society ligt de nadruk op 'small government' en niet op nieuwe organisatievormen voor de Britse economie. In het programma wordt ook weinig genuanceerd gekeken naar de verhouding tussen overheid, markt en samenleving. De eerste twee zijn te dominant, de laatste wordt verstikt. Dat is in tien woorden de analyse. Maar ook in de lange versie wordt nauwelijks verder gekeken naar welke delen van de

overheid of de markt dan te dominant of verstikkend zijn, en hoe het dan anders kan. Is het zo dat die samenleving automatisch gaat groeien en bloeien zodra overheid en markt worden ingetoomd?

Deze 'crowding out'-hypothese is momenteel ook in Nederland populair. Over de empirische houdbaarheid bestaat echter twijfel (zie Steyaert 2010). De alternatieve hypothese is dat een vitale samenleving een goede publieke dienstverlening nodig heeft. Het gaat niet over hoeveel of hoe weinig publieke dienstverlening er nodig is, maar welke. Er is eerder een kwalitatieve dan een kwantitatieve hervorming nodig.

Profiteurs

Tot slot wekt de Big Society en de bijhorende retoriek keer op keer de suggestie dat burgers die de steun van de verzorgingsstaat nodig hebben in essentie profiteurs zijn en hun situatie aan zichzelf te danken hebben. Zo kondigde de Britse minister van Financiën zware besparingen aan op sociale uitkeringen met als argument dat te veel burgers het leven van bijstand als een normale levensstijl zijn gaan beschouwen: 'People who think it is a lifestyle to sit on out-of-work benefits (...) that lifestyle choice is going to come to an end. The money will not be there for that lifestyle choice.' Een consortium van zowat vijftig organisaties van burgers met beperkingen trok deze zomer aan de bel. Bij discussies over de verzorgingsstaat en solidariteit gaat het al snel over individuele schuld: 'eigen schuld, dikke bult'. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat er na de recente rellen in Londen een ongezien populaire petitie werd gelanceerd: ontnem alle reischoppers hun rechten op sociale steun en publieke dienstverlening.

Vragen en verwondering

Behalve bij de empirische basis voor de kerngedachte dat de samenleving verdrukt wordt door overheid en markt, plaatsen we ook vraagtekens bij de concrete uitwerking van de Big Society. Daarbij wordt zwaar geleund op al langer bestaande activiteiten en voorstellen. Terwijl er in de retoriek van de Big Society zwaar gehamerd wordt op de afwezigheid van actief burgerschap. Maar die afwezigheid is blijkbaar niet zo groot dat er geen beroep op kan worden gedaan. In deze retoriek is er een fors gebrek aan erkenning en waardering voor de grote rol die liefdadigheids- en andere vrijwilligersorganisaties spelen in de Engelse samenleving. Van de 60 miljoen inwoners van het Verenigd Koninkrijk doet ongeveer 45 procent wel eens vrijwilligerswerk, meer dan 25 procent zelfs eens per maand. Naar schatting zijn er 600.000 informele vrijwilligersgroepen en ruim 100.000 formele.

Daarnaast vragen we ons af of de Big Society geen slang is die zich in zijn eigen staart bijt. Big Society is een reactie op Big Government. Maar de oplossing die wordt gekozen, is weer een landelijk programma. Niet, zoals bij onze Wmo, door kaders te stellen voor gemeenten, geld en verantwoordelijkheden over te hevelen en beleidsvrijheid te geven. Nee, de centrale overheid houdt de teugels stevig in handen. Geld gaat naar intermediairs en zij moeten die burgers gaan empoweren. De lokale overheid komt nauwelijks in beeld. Sterker nog: die wordt als deel van het probleem gezien.

Iets voor Nederland?

In Nederland kan het gedachtegoed van de Big Society de laatste tijd op warme belangstelling rekenen. Wat spreekt ons zo aan? Velen benadrukken de aandacht voor burgerkracht. Anderen – Evelien Tonkens voorop – spreekt het aan dat er een

beroep wordt gedaan op het leiderschap van frontliniewerkers. Ze pleit in de *Volkskrant* en op www.socialevraagstukken.nl zelfs voor een Tijdelijke Wet Experimenten Frontlijnsturing. Jos van der Lans waardeert vooral de manier waarop Phillip Blond links en rechts denken bijeenbrengt (TSS maart 2011). Ook is hij gecharmeerd van de Engelse *community trusts* (TSS september 2011) die door het Big Society-programma een impuls zouden moeten krijgen.

Dit palet aan positieve reacties komt overeen met de breedte van het gedachtegoed dat in de Big Society is vervat. Een terugtrekkende overheid, meer ruimte voor burgers en professionals, het benadrukken van de kracht van mensen in plaats van hun zwakte, en de nadruk op de eigen verantwoordelijkheid. Waar hebben we dat eerder gehoord? Is de Big Society zoveel anders dan de beweging die sinds 2005 in Nederland gaande is en die door de komst van de Wmo werd gestimuleerd? Zeker, met name in de media en in de landelijke politiek komt de Wmo vooral naar voren als een wet die over zorg gaat, over mensen met een beperking, over ouderen. Die niet langer de hulp krijgen waar ze voorheen recht op hadden. Maar de lokale praktijk is zoveel meer dan dat. In steeds meer gemeenten wordt werkelijk geprobeerd om de manier waarop de lokale sociale sector werkt fundamenteel te veranderen. Zodat de eigen kracht van burgers meer wordt aangesproken, ze zich meer mede-eigenaar voelen van voorzieningen, zodat ze makkelijker een beroep op elkaar durven doen en de noodzakelijke zorg beschikbaar blijft voor hen die niet zonder kunnen. In die gemeenten is al lang sprake van een big society of wordt er hard aan gewerkt om die te versterken.

Is er dan niets nieuws onder de zon? Natuurlijk wel. Het is niet voor

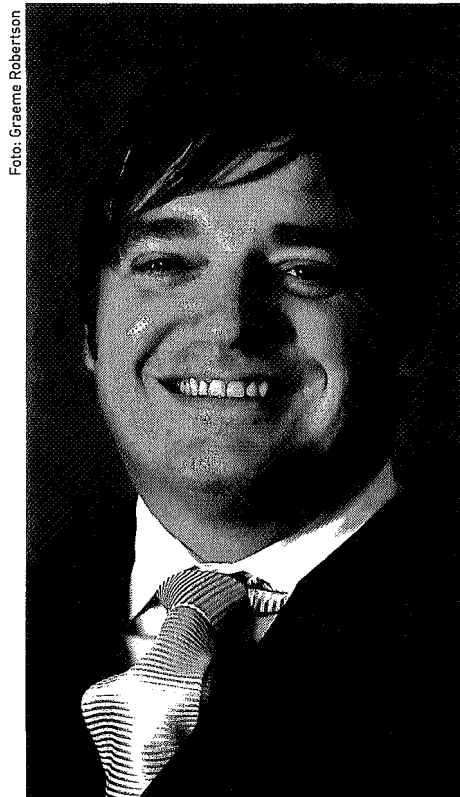

Foto: Graeme Robertson

Phillip Blond

niets dat de ideeën uit het Verenigd Koninkrijk ons inspireren. Wij praten over een stelselherziening, de Engelsen presenteren een visie op de samenleving. Bij ons gaat veel aandacht naar de afbreuk van rechten, de Engelsen presenteren hun programma als een kans voor burgers. Bij ons is het oorspronkelijke elan van de Wmo inmiddels ingehaald door de weerbarstige praktijk, de Engelsen zijn nog maar net begonnen aan het bouwen aan hun dappere nieuwe wereld.

Maar er is meer dan retoriek. Want de Big Society kent wel een enkel idee waar wij ons voordeel mee kunnen doen. Zoals dat buurtbewoners, maar bijvoorbeeld ook frontliniewerkers, eigenaar worden van lokale of buurtgebonden publieke voorzieningen. Net zoals vroeger, toen de bibliotheek of de peuterspeel-

zaal gerund werd door vrijwilligers. Is dit voldoende om de Big Society te zien als een waardevol importproduct voor Nederland? Of halen we daarmee een wolf in schaapskleren binnen? Met de Wmo en de beweging die deze wet op lokaal niveau heeft teweeggebracht, wordt op steeds meer plekken al jaren gewerkt aan lokale big societies in Nederland. Laten we doorgaan die beweging te versterken in plaats van ons te laten imponeren door de retorische gaven van onze westerburen.

Aletta Winsemius is senior onderzoeker bij het programma Trends en Onderzoek van MOVISIE en is bereikbaar via A.Winsemius@movisie.nl. Jan Steyaert werkt bij Fontys Hogescholen (Eindhoven) en de Universiteit Antwerpen. Hij is bereikbaar via j.steyaert@fontys.nl.

In een 'spiegelartikel' in het oktobernummer van 'Alert' staat een vergelijkbaar en uitgebreider artikel vanuit Vlaams perspectief. Zie www.alertonline.be/ (gratis te downloaden).

Literatuur

- Blond, P., *Red Tory: how left and right have broken Britain and how we can fix it*. London: Faber and Faber, 2010
- Blond, P., Rise of the red Tories. *Prospect*, 155, 28.02.2009
- Kisby, B., The Big Society: power to the people? *The political quarterly*, 81 (4), p. 484-491, 2010
- Steyaert, J., Formele en informele zorg, de zoektocht naar vitale coalities. Steyaert J. & R. Kwekkeboom (red.), *Op zoek naar duurzame zorg. Vitale coalities tussen formele en informele zorg*. Utrecht: MOVISIE, 2010
- Steyaert, J. & A. Winsemius, De mens als zorgverlener, over informele zorg en beleidsutopieën, *Alert*, 36 (4), p. 21-28, 2010

TSS

Tijdschrift voor sociale vraagstukken
No. 10 / november 2011

BIG SOCIETY PAST NEDERLAND NIET

**VOLGENS TOCQUEVILLE DREIGT MET
BLOND/CAMERON MILD DESPOTISME**

**POLITIEK THEORETICUS MARCEL
WISSENBURG: 'OVERHEID LEGT EEN
VORM VAN MENSELIJK LEVEN OP'**

**WAAROM KWALITATIEF ONDERZOEK
SOCIALE INTERVENTIES KUNNEN HELPEN**